

Racisme tegen Slowaakse zigeuners: harde waarheid of een fabeltje?

Posted on 13 juli 2019 by Rudolf Kooijman

Niet alles wat er op het oog uitzielt als racisme hoeft dat ook te zijn. Bericht uit de eerste hand, uit het zuiden van Slowakije. Conclusie: sociale discriminatie is veel gangbaarder dan discriminatie op grond van ras.

Sinds 2006 woon ik in een klein stadje in het zuiden van Slowakije, net boven de Hongaarse grens. Ik ben zowel in Nederland als Slowakije beëdigd vertaler. In het verleden werkte ik vaak als tolk en vertaler voor de Nederlandse politie en justitie en tegenwoordig werk ik vaak voor hun Slowaakse collega's. Mijn vrouw is mede-eigenares van ons goed lopende vertaalbureau en onze kwijnende makelaardij. In het stadje waar we wonen, sta ik bekend als 'burgeractivist', hoewel ik mezelf eerder als geëngageerd burger beschouw. Ik wijs de lokale en nationale overheid al jaren op misstanden en soms leidt mijn stekelige kritiek tot verbeteringen en veranderingen.

Als Nederlander in Slowakije word ik vaak geconfronteerd met vragen en opmerkingen van buitenlanders over racisme tegen zigeuners in dit land. Zulke vragen duiden op een groot onbegrip van de situatie. Het is ongeveer hetzelfde als wanneer een Slowaak in Nederland zijn verwondering zou uitspreken over het feit dat Nederlanders zich druk maken over de mocrumaffia.

Minderheden hebben allerlei rechten

Laten we eens kijken naar de bevolkingsgroepen in Slowakije. Naast de Slowaken (4,5 miljoen) is er een aanzienlijke etnisch-Hongaarse minderheid (500.000) en een grote zigeunerminderheid (400.000), naast talloze kleine minderheden, zoals Duitsers, Tsjechen, Roetheniërs en Oekraïeners.

De Slowaakse overheid doet haar best om de rechten van alle minderheden zo goed mogelijk te garanderen. Daartoe heeft men bijvoorbeeld besloten de grondwet van de Slowaakse Republiek, de wet op de staatstaal en de wet op het gebruik van de talen van nationale minderheden te vertalen in het Hongaars, zigeunertaal, Oekraïens, Roetheens en Duits.

Op de waarborging en respectering van de rechten van minderheden wordt van overheidswege toegezien door onder andere de gevolmachtigde voor nationale minderheden, de gevolmachtigde voor zigeunergemeenschappen en het Slowaakse nationale centrum voor de mensenrechten. Vanzelfsprekend worden de ontwikkelingen ook met een argusoog gevolgd door non-gouvernementele en burgerlijke organisaties.

Zigeunerkamp in Slowakije

Ik inventariseer nu de zigeuners in Slowakije nader. Ik deel ze persoonlijk en geheel subjectief in drie grote groepen in:

- De **normale** zigeuners. Ondanks het stigma dat zigeuners lui zijn en niet werken, werkt het merendeel van hen en leidt een gewoon leven.
- Een groep rijke, meestal ongezond dikke **Olasški-zigeuners**, vooral in de kleinere steden in het zuiden van Slowakije. De oudere generaties werken niet. Een aanzienlijk deel van hen houdt zich bezig met allerlei soorten strafbare feiten, vooral oplichting en diefstal, maar ook het in georganiseerde vorm in het buitenland laten bedelen van arme zigeuners. Ik concludeer dat uit berichten in de media en mijn persoonlijke ervaring als mede-eigenaar van ons vertaalbureau. Regelmatig vertalen we voor leden van deze groep documenten die steeds betrekking hebben op hun vervolging in de omliggende landen, zoals Polen, vanwege oplichting en diefstal.
- Een kleine groep arme en vaak letterlijk door **drank en drugs** gedegenereerde zigeuners die vaak in zeer slechte omstandigheden leven, geen werk hebben en verslaafd zijn. In deze groep komt ook incest voor.

Ik kom in Slowakije sinds 1981, toen het nog deel uitmaakte van de Tsjecho-Slowaakse Socialistische Republiek. Toen al paste de overheid, zonder veel succes, buitengewone maatregelen toe om de levensstandaard van de zigeuners te verbeteren. In plaatsen met een grotere zigeunerbevolking bestonden speciale gemeentelijke afdelingen voor zigeuneraangelegenheden. Dat klinkt op het eerste gezicht Zuid-Afrikaans onaangenaam, maar die afdelingen waren er juist op gericht de leefomstandigheden, de hygiënische gewoonten en de werkgelegenheid van zigeuners te verbeteren. De intentie van de overheid was goed.

Uitgewoonde flatgebouwen

Iedereen in (Tsjecho-)Slowakije kent de voorbeelden van volledig uitgewoonde flatgebouwen waarin zigeuners de parketvloeren hebben opgestookt. Ook nu bestaan er nog wijken met zulke volledig geruïneerde flats. Ik ben er van overtuigd dat de Slowaakse overheid nog steeds haar best doet om de situatie van de zigeuners te verbeteren, en dan met name van de kleine groep zeer arme, mentaal achtergebleven zigeuners. De overheid houdt toezicht in zigeunernederzettingen nabij dorpen met behulp van sociaal werkers en 'zigeunerpatrouilles', die meestal bestaan uit iets beter opgeleide zigeuners die een aanspreekpunt zijn voor de mensen in de nederzettingen en die er bijvoorbeeld op toezien dat de kinderen naar school gaan. Ook wordt speciale aandacht geschonken aan hygiëne.

Anderzijds doet de Slowaakse overheid ook weer niet genoeg. Het vervelende is dat de zigeuners politiek onaantrekkelijk zijn. De zorg voor de kleine groep arme en achtergebleven zigeuners kost veel geld en energie en de politici, die net als overal elders een beperkte houdbaarheid hebben, willen natuurlijk liever scoren met populairdere zaken.

Ook West-Europa is enigszins schuldig aan het voortduren van de problemen met de genoemde groepen zigeuners. Onder verwijzing naar de Europese Unie is in Slowakije het propageren of afdwingen van anticonceptie onder zigeuners taboe, doordat er in het voormalige Tsjecho-Slowakije een klein aantal, natuurlijk niet goed te praten, gedwongen sterilisaties is uitgevoerd.

In Nederland bepleit Pieter van Vollenhoven de mogelijkheid van verplichte anticonceptie voor geestelijk zieke vrouwen en bestaat er onder artsen en maatschappelijk werkers een hoge mate van consensus dat dit voor deze kleine groep de juiste benadering is. Niemand wil deze vrouwen het recht op seks ontnemen; men wil alleen voorkomen, dat zij zwanger worden, waarbij ze de consequenties van het moederschap niet aankunnen. In Slowakije is de angst voor 'Brussel' echter zo groot dat er over zulke maatregelen zelfs niet wordt nagedacht. Toch is gedwongen anticonceptie wellicht de enige oplossing om te voorkomen dat een kleine groep gedegenereerde vrouwen met een heel laag IQ zwanger worden.

Daarnaast is er een groep zeer arme zigeunermeisjes die beschikken over een normale intelligentie maar vanaf hun twaalfde jaar met jaarlijkse zwangerschappen

worden geconfronteerd. Voor hen is – vanzelfsprekend in overleg met sociaal werkers – vrijwillige anticonceptie de oplossing, zodat zij uit de uitzichtloze spiraal van armoede en zwangerschap komen en begeleid kunnen worden tot volwassen burgers die hun leven naar eigen inzicht inrichten. Maar ook het propageren van vrijwillige conceptie voor deze groep stuit op taboes.

Rassendiscriminatie valt mee

Bestaat er dan helemaal geen racistische discriminatie? Dat blijkt reuze mee te vallen. Racisme in de zin van het systematisch neerkijken op en uitsluiten van mensen van een ander ras komt in Slowakije weinig voor. Een uiterst rechtse beweging met racistische ideeën rond een machtsbeluste politicus uit Midden-Slowakije heeft bij de laatste parlementsverkiezingen veertien van de honderdvijftig zetels behaald, maar hun invloed lijkt alweer tanende. In het uitdragen van hun boodschap zijn ze niet erg geslaagd, want ze worden keihard vervolgd door de Slowaakse justitie.

Wat is er dan wel aan de hand? Laat ik een voorbeeld geven uit eigen ervaring. Naast ons vertaalbureau hebben we zoals gezegd een makelaardij. Op een goeie dag werden we door een zigeuner benaderd om zijn huis te verkopen. Met een potentiële koper, ook een zigeuner, gingen we het huis bekijken. Mijn vrouw was met de zigeunereigenaar en de zigeunerbelangstellende binnen en ik maakte van de gelegenheid gebruik om een bord met 'Te koop' aan het hek te hangen. Opeens hoorde ik van de overkant van de weg iemand schreeuwen. Ik keek om en vroeg wat er was. 'U gaat het huis toch niet aan zigeuners verkopen, hè?'

Verbouwereerd begon ik na te denken over een geschikte reactie. Op dat moment ging het hek van het huis naast die schreeuwende man open. Een jonge zigeunervrouw met drie kinderen kwam naar buiten en liep langs de kwaai buurman richting een winkel. Nog steeds verbouwereerd wees ik naar die zigeunervrouw en haar zigeunerkindertjes. Daarop deed de buurman zijn mond weer open en schreeuwde: 'Nee, dat zijn ONZE zigeuners!'

Slowakije, het blijft een lastig verhaal met bevolkingsgroepen die al lang vermengd zijn, met gemengde huwelijken en verhoudingen en vooral in het zuiden veel kinderen die gedeeltelijk Slowaaks en gedeeltelijk Hongaars zijn. Of gedeeltelijk Slowaaks en zigeuner. Of gedeeltelijk... en ga zo maar door, wat maakt het immers uit?

In de praktijk constateer ik vooral heel andere soorten discriminatie, en wel sociale en culturele discriminatie. Na 43 jaar in Nederland en dertien jaar in Slowakije ben ik er van overtuigd dat echt racisme zelden voorkomt. Racisme valt namelijk niet vol te houden. De meeste mensen staan gelukkig dagelijks bloot aan interactie met hun omgeving en dan blijken rasvooroordelen het niet erg lang uit te houden.

Wat het wel uithoudt, is sociale discriminatie en daar beschuldig ik iedereen in Slowakije van. Inclusief mijzelf. En ook iedereen in Nederland. En in de rest van de wereld. De meeste mensen leven een normconform leven. Dat wil zeggen dat zij in een bepaalde gemeenschap leven, meestal in een gezin. Ook homofielen, ook al willen ze dáár in Slowakije nog niet erg aan, op politiek niveau. De mensen zorgen voor zichzelf en voor elkaar. Ze houden hun woonruimte schoon en zorgen dat ze regelmatig eten. Ze gaan naar hun werk en klagen over de leningen die ze genomen hebben voor hun auto.

Op diegenen die buiten dat stramien vallen, wordt door hen neergekeken. In de praktijk betekent dat voor de Slowaakse samenleving dat 'normale', normconforme burgers, of het nu Slowaken, Hongaren, zigeuners of een verdwaalde Nederlander zijn, 'neerkijken' op diegenen die niet werken, in zelfgebouwde krottenwijken wonen, hun kinderen verwaarlozen, drank en drugs gebruiken en geen enkel 'normconform' normbesef hebben.

Er is geen witte Slowaak, zoals 'echte' Slowaken hier genoemd worden, en geen etnische Hongaar te vinden die een hekel heeft aan 'normale' zigeuners. Allemaal, inclusief die 'normale' zigeuners, kijken ze echter neer op de arme, gedegenereerde groep zigeuners die ijzer stelend, dronken, high en schreeuwend door de steden rondlopen. En evenzeer kijken 'normale' Slowaken, 'normale' Hongaren en 'normale' zigeuners met verachting naar rijke Olaški-zigeuners die leven van liegen, bedriegen en oplichten.

Mutatis mutandis kun je in Nederland, en waar dan ook elders op de wereld, hetzelfde constateren: er is helemaal geen sprake van racisme, dus discriminatie op grond van ras, maar veeleer van een sociale discriminatie die de mens kennelijk eigen is.